

Overovanie informácií v spravodajskom texte

INFORMAČNÉ ZDROJE

- zdroj (všeobecne prameň, pôvodca) sa v žurnalistike spája predovšetkým s informáciou. „Všetky subjekty, ktoré sa považujú za kompetentné podať relevantnú informáciu, prípadne je možné ju od nich získať, sa súhrne označujú ako zdroj“ (Halada, Osvaldová 2020, s. 271);
 - *priame zdroje* (napr. rozhovory, diskusie, ankety) a *sprostredkované zdroje* (napr. z tlačových agentúr, online platforiem), možno uvažovať aj o *prevzatých zdrojoch* (napr. auditívne a audiovizuálne záznamy, písomné dokumenty);
 - S. Hlavčáková uvádza (2001) možnosti klasifikácie zdrojov v kontexte agentúrnej žurnalistiky:
 - z hľadiska vzťahu medzi pôvodcom informácie a novinárom sa zdroje delia na *osobné, redakčné, oficiálne a otvorené*;
 - z pohľadu dôveryhodnosti a kvality informácie sa medzi zdroje radia *profesionálni novinári a identifikovateľné zdroje*, pričom novinári by mali menovať zdroj čo najpresnejšie (ak je to možné): okrem mena a priezviska by sa mala uviesť aj profesia, pracovná pozícia, názov zastupujúcej inštitúcie a podobne;
 - *nemenované zdroje* možno deliť na *kvalifikovateľné* (s odvolaním sa na prostredie – napr. zdroje blízke vláde, diplomatické zdroje, policajné, súdne) a *nekvalifikovateľné* (úplná anonymita).
 - **pravidlo menovania zdroja** (často sa dopĺňa aj spôsobom získania informácie) sa nedodržiava:
 - ak ide o predtým zverejnené informácie,
 - verejne dostupné,
 - všeobecne známe,
 - osobné zdroje (samotný novinár je zdrojom);
 - kredibilita podanej informácie závisí aj od výberu zdroja ako nositeľa informácie, štandardne sa vyberajú najmä verejné inštitúcie – rozlišuje sa osoba, ktorá informáciu sprostredkovala (napr. hovorca rezortu, vedúci rezortu, radový zamestnanec);
 - námety mediálneho publika – témy vo forme osobných príbehov spojené s občianskou sférou – vyššia miera komodifikácie podanej informácie (najmä v kontexte bulvárnej žurnalistiky). Novinár v procese produkcie musí často prvotné dáta upraviť – charakter žurnalistickej informácie.
- **kritériá spravodajskej objektivity** (McQuil 2016): relevancia, presnosť, spoľahlivosť, základ vo faktoch, oddelenie faktov od názorov a interpretácie, vyváženosť a nestrannosť, neutralita formulácií a prezentácie.

Obr. 1 Rozhovor s A. Sámelovou uverejnený v denníku SME

8. jan 2023 o 16:30 | Platený obsah

Nová šéfka správ RTVS: Politici nemôžu mať pocit, že im patrí vysielací priestor

RTVS je chudobná inštitúcia.

Daniel Bernát
Redaktor

+ ODOBERAŤ AUTORA

RTVS vstúpila do roku 2023 s novou riaditeľkou sekcie spravodajstva a publicistiky. Stala sa ňou žurnalistka ANNA SÁMELOVÁ.

Jej predchodkyňa Mária Hlucháňová prišla o funkciu po tom, čo RTVS na výročie Nežnej revolúcie odvysielala v priamom prenose hodinový prejav [Roberta Fica](#) zo snemu [Smeru](#) bez toho, aby to spojila s nejakou diskúziou v štúdiu či s komentárom.

...
Sámelová už v minulosti pôsobila vo verejnoprávnom médiu, predovšetkým v Slovenskom rozhlas. Zažila aj politické tlaky. „Naši politici majú pocit, že im vysielací priestor patrí. V čase, keď ešte neboli také rozšírené sociálne siete a online médiá vôbec, sa politici mimoriadne bili o vysielací priestor v rozhlas a televízii, pretože nemali svoj vlastný,“ spomína.

Zdroj: <https://kultura.sme.sk/c/23107150/anna-samelova-spravodajstvo-rtvs-rozhovor.html>

Obr. 2 Článok zo stránky ereport s nepresnou interpretáciou informačného zdroja

DOMÁCA POLITIKA

Nová šéfka spravodajstva RTVS šokuje: Objektívna je výroba skrutiek, nie televízne vysielanie!

David Kraus 10.01.23-7:00 3 min čítania

Objektívna je prežitok?

„Keď počujem, že vysielanie verejnoprávnej televízie má byť objektívne, iba sa pousmejem. Objektívna môže byť výroba skrutiek, ktoré viem odvážiť, odmerať, materiálovo vyhodnotiť. Ale vysielanie, ktoré pripravujú ľudia, môže byť akurát nestranné a o to sa musíme usilovať. Nikdy nebudeme objektívni, lebo sa nedokážeme vyvliečiť zo svojej kože človeka. Musíme sa pokúsiť len o nestranné a racionálne zhodnotenie, to je úloha žurnalistiky. Dodnes je však spojenie objektívne spravodajstvo zakotvené aj v legislatíve,“ vyjadrila sa Sámelová pre denník SME.

Objektívna je prežitok? Riaditeľ RTVS [Ľuboš Machaj](#), ktorého do funkcie dostali poslanci vládnej koalície, vymenoval za novú šéfku spravodajstva RTVS [Annu Sámelovú](#). Tá však dlho neváhala a hneď vo svojich prvých vyjadreniach šokovala verejnosť tým, že spochybňuje potrebu objektívnosti vo vysielaní verejnoprávnej televízie, na ktorú prispieva každý jeden občan. Sámelová je filozofka, redaktorka, autorka a pedagogička, ktorá na čele spravodajstva Slovenského rozhlasu a RTVS stála už v rokoch 2006-2012.

Zdroj: <https://ereport.sk/objektivita-je-prezitok/>

**Bezpečnosť detí a žiakov v digitálnom priestore.
Propaganda a manipulácia informácií na internete**

- T. Trampota (2006, s. 90): „prístup jednotlivých zdrojov do správ do istej miery reflektuje hierarchiu spoločnosti“;
 - v spravodajských obsahoch sa najčastejšie využívajú *inštitucionálne zdroje* (pomerne dostupné), v záujme presadenia do spravodajstva sa postupne inštitucionalizujú aj rozličné *záujmové skupiny*, ktoré na seba upozorňujú organizovaním, inscenovaním udalostí (napr. témy spojené s problematikou životného prostredia);
 - osobitný typ predstavuje téma *politických informačných zdrojov*, pričom sa vytvára súťaž o pozornosť médií, ako aj súťaž o *framing* v zmysle kontroly reality prezentovanej médiami;
 - dôležitú úlohu *sociálne médiá*, ktoré inštitúcie, ale aj politickí predstavitelia využívajú na informovanie a vyjadrenie postojov k aktuálnym témam – okamžitý prístup nielen o čiastkových výsledkoch rokovaní, ktoré aktuálne prebiehajú, ale bez vyvíjania aktivity aj k stanoviskám politikov (koaličných aj opozičných), odborníkov v danej oblasti (infektológov, sociológov, politológov a podobne);
 - J. Hacek (2020) poukazuje na možnosti a potrebu využívať **oficiálne otvorené zdroje** (portály otvorených dát, majetkové priznania, štatistiky hlasovania poslancov, obchodný register a ďalšie) – pomôžu zvýšiť kvalitu publikovaných textov a obhájiť zmysel profesionálnej žurnalistiky, ktorá by sa nemala spoliehať len na kopírovanie tlačových správ a subjektívnych stanovísk;
 - v záujme **rýchleho toku nových informácií** a potreby ich neustálej aktualizácie (informovať súbežne s udalosťou) tak možno pozorovať čoraz častejšie prípady (aj v obsahoch tlačových agentúr) neuvádzania zdroja, plagiátorstvo, uverejňovanie bez súhlasu a podobne;
 - otvorený prístup k informačným zdrojom s možnosťou širokého redakčného záberu predstavuje **takmer neobmedzené možnosti informovať** o aktuálnom dianí v rámci celého sveta v porovnaní s obdobím bez internetu;
 - T. Koch (in Burns 2004) na začiatku deväťdesiatych rokov 20. storočia predpokladal, že sa vplyvom nových technológií naruší aj špecializácia jednotlivých odborníkov, a zároveň novinári budú v rámci novej slobody využívať množstvo zdrojov, a tým sa celkovo zlepši postavenie žurnalistiky;
 - najmä v prostredí internetu sa postupne stiera hranica medzi novinárom a užívateľom a čoraz častejšie sa využívajú dostupné zdroje s rozličnou informačnou kvalitou bez dodatočného overovania.
- Napriek tomu, že pre spravodajstvo platí ideál nestrannosti (presné uvádzanie faktov, férovosť, snaha o dosiahnutie odrazu kategórie pravdy), vyváženosti (nezvýhodňovanie istých subjektov), pluralizmu (tematická rôznorodosť, rozličné uhly pohľadu) nastáva v procese sprostredkovania spravodajskej informácie k istej disproporcii. Napríklad sa v domácom spravodajstve venuje viac pozornosti domácim elitám, v zahraničnom elitným národom. Podľa tzv. mediálnej logiky v kontexte časovej podmienenosti, negativizmu, skratkovitosti, aktuálnosti, permanentnej aktivity, nečakanosti, fakticity sa často uprednostňujú témy súčasnosti pred reflexiou minulosti či záujmom o blízku budúcnosť (Urban, Dubský, Murdza 2011).

Bezpečnosť detí a žiakov v digitálnom priestore. Propaganda a manipulácia informácií na internete

Obr. 3 Agentúra AFP upozorňuje na falošný článok, v ktorom bolo zneužitie logo spravodajského servera

Zmanipulovaný článok šíri lži o tom, že Petr Pavel chystá obnovenie povinnej vojenskej služby

Len niekoľko hodín po zvolení Petra Pavla za českého prezidenta 28. januára sa na sociálnych sieťach objavil falošný článok, podľa ktorého mal vraj Pavel na svojej prvej tlačovej konferencii oznámiť opätovné zavedenie povinnej vojenskej služby. Záznam z tejto tlačovej konferencie však ukazuje, že Pavel nič také nepovedal. To, že ide o podvrh, potvrdil aj spravodajský server Novinky.cz, ktorého logo sa na zmanipulovanom obrázku objavilo.

Skutočnosť, že dezinformačné príspevky na sociálnych sieťach obsahovali len snímku obrazovky, a nie živý odkaz na webovú stránku Novinky.cz, naznačuje, že hoax bol pravdepodobne vytvorený manipuláciou so zdrojovým kódom skutočného článku v internetovom prehliadači.

Zdroj: <https://fakty.afp.com/doc.afp.com.33888HT>

Obr. 4 Informovanie o šírení falošného článku (teraz, Správy RTVS, HNOnline, pluska, azet, topky, SpravyAktualne)

UPOZORŇUJEME NA HOAX

V Česku vyvrátili ďalší hoax. Pavel nechce zaviesť povinnú vojenskú službu

Falošný článok mal informovať o tom, že novozvolený český prezident chce v krajine zaviesť povinnú vojenskú službu. Nič také však v skutočnosti nepovedal.

Chcete dostávať výber kľúčových udalostí dňa? [+ ODOBERAŤ NEWSLETTER](#)

Len niekoľko hodín po zvolení Petra Pavla za českého prezidenta 28. januára 2023 sa na sociálnych sieťach objavil falošný článok, podľa ktorého mal na svojej prvej tlačovej konferencii oznámiť opätovné zavedenie povinnej vojenskej služby.

Petr Pavel neoznámil, že chce zaviesť v ČR povinnú vojenskú službu

Oznámil Petr Pavel povinnú vojenskú službu v Česku? Podvrh!

Generál Pavel bojuje s ďalším HOAXOM: Česi sa zľakli, že vyhlásil povinnú vojenskú službu!

HOAX Petr Pavel neoznámil, že chce zaviesť v ČR povinnú vojenskú službu

dnes 12:00 zdroj [topky.sk](#)

PRAHA/BRATISLAVA - Len niekoľko hodín po zvolení Petra Pavla za českého prezidenta 28. januára 2023 sa na sociálnych sieťach objavil falošný článok, podľa ktorého mal na svojej prvej tlačovej konferencii oznámiť opätovné zavedenie povinnej vojenskej služby. Záznam z tejto konferencie však ukazuje, že Pavel nič také nepovedal. To, že ide o podvrh, potvrdil aj spravodajský server Novinky.cz, ktorého logo sa v zmanipulovanom príspevku objavilo.

Zdroj: [TASR](#) a [AFP](#) upozorňujú na hoax ([teraz.sk](#))
[HNOnline.sk](#) - V Česku vyvrátili ďalší hoax. Pavel nechce zaviesť povinnú vojenskú službu
[HOAX: Generál Pavel nezaviedol povinnú vojenskú službu!](#) ([pluska.sk](#))
[Pavel neoznámil, že chce zaviesť povinnú vojenskú službu - Správy RTVS](#)
[HOAX Petr Pavel neoznámil, že chce zaviesť v ČR povinnú vojenskú službu | Topky.sk](#)
[Oznámil Petr Pavel povinnú vojenskú službu v Česku? Podvrh! | Koktejl.sk](#) ([azet.sk](#))
[HOAX Petr Pavel neoznámil, že chce zaviesť v ČR povinnú vojenskú službu | SpravyAktualne.sk](#)

**Bezpečnosť detí a žiakov v digitálnom priestore.
Propaganda a manipulácia informácií na internete**

V procese prijímania nových informácií by sme si mali uvedomiť aj niekoľko skutočností, na ktoré poukazuje vo svojej publikácii Nutil (2018):

1. Médiá nie sú arbitrom pravdy

„To, ako vnímame svet, je výsledkom informácií, ktoré dostávame. Túto úlohu plnia najmä médiá. Niektorým veriť môžeme, niektorým nie.“

- objektivita je relatívna,
- snahy o ovplyvňovanie médií (politici, vlastníci, komerční aktéri, korporácie), chyby z povrchnosti a ideologického filtrovania obsahu;
- potreba spätnej väzby – pozor na vzťah médií a skutočnosti;
- potreba znalosti skutočného stavu vecí, faktov, vzťahu medzi nimi = racionálne a kritické rozhodovanie.

2. Médiá majú svoje záujmy

- **ekonomické:** často formy podnikania, vlastníci často významní v domácej alebo medzinárodnej ekonomike; produkcia prispôbená tomu, čo sa dobre predáva (čím vyšší zásah, tým vyšší príjem z reklamy); infotainment, pseudoudalosti; premena spravodajského obsahu na tovar;
- **politické a iné:** verejnoprávne médiá môžu byť pod politickým tlakom (90. roky vláda V. Mečiara, spolupráca TASR a Sputnik v roku 2017); lobbying zo strany korporácií, vplyvných skupín, ...

3. Nové médiá menia hru

- užívateľ ako hnacia sila, stávame sa „hráčmi s informáciami“ a tvorcami;
- tlak na tradičné médiá – bulvarizácia ako forma sebaobrany (nápadná grafická úprava, výrazné titulky, veľké fotografie, emócie, senzácie, katastrofy);
- dezinformačné webové zdroje.

4. Sociálne siete berú všetko

- FB – pre veľkú časť ľudí hlavný informačný zdroj;
- analýza PRC ukázala, že 62% Američanov získava informácie zo soc. sietí, pre 44% je to jediný zdroj;
- príspevky vo fb newsfeede sa nedajú považovať za obraz skutočného sveta (najrelevantnejší, najzaujímavejší s cieľom zvýšiť čas strávený na fb) – názory a príspevky, s ktorými súhlasíme – vytváranie myšlienkových ghett a sociálnych bublín („bublíny pohodlia“);
- ťažšie rozlíšiť zdroj informácií, rozptýlená pozornosť, emocionálne reakcie;
- miešanie faktických informácií s bulvarizovanými správami a nezmyslami, dezinformáciami, brakom;
- princíp „zákona o najmenšom úsilí“: „Pokiaľ existuje viac spôsobov ako dosiahnuť cieľ, ľudia budú nakoniec inklinovať k najmenej náročnému postupu.“

**Bezpečnosť detí a žiakov v digitálnom priestore.
Propaganda a manipulácia informácií na internete**

Obr. 5 Rozdielne uvedenie aktuálnej informácie o termíne predčasných volieb uverejnené 31. 1. 2023 (teraz, sme, tvnoviny, čas, pravda)

VIDEO: PREDČASNÉ PARLAMENTNÉ VOĽBY BUDÚ 30. SEPTEMBRA

Vyplyva to z uznesenia o skrátení volebného obdobia, ktoré poslanci odsúhlasili v utorkovom hlasovaní.
dnes 17:24, dnes 18:20

Slovensko čaká kampaň v lete. Parlament len tesne schválil predčasné voľby v septembri

Za predčasné voľby na jeseň hlasovalo 92 poslancov.
Michal Katuška · 3 h · 119

POLITIKA
Poslanci schválili definitívny termín predčasných volieb. Budú 30. septembra

KATARÍNA KIŠŠOVÁ | 31. 1. 2023

Predčasné voľby budú v septembri. Prezidentka dvíha varovný prst

DOMÁCE · VIDEO · ONLINE · FOTO · AKTUALIZOVANÉ 19:52
Dohoda koalície nakoniec prešla. Za májový a júnový termín bolo zhodne po 75 poslancov, čo nestačilo.

Zdroj: <https://www.teraz.sk/slovensko/predcasne-parlamentne-volby-budu-30/691238-clanok.html>
<https://domov.sme.sk/c/23123805/volby-2023-datum-konania-termin-schvalenie.html>
<https://tvnoviny.sk/domace/clanok/437898-poslanci-schvalili-definitivny-termin-predcasnych-volieb-budu-30-septembra>
<https://www.cas.sk/clanok/2764911/je-to-oficialne-poslanci-rozhodli-o-termine-predcasnych-volieb/>
https://debata.pravda.sk/debata/655460-online-maj-jun-ci-september-poslanci-rozhodnu-o-termine-predcasnych-volieb-iste-vsak-nie-je-nic/?view_mode=vlakna&ordering=od_najnovsieho&strana=7

Podnety na mediálne obsahy, výskumy:

Slováci veria hoaxom viac ako iné národy. Prečo je to tak?

<https://vedanadosah.cvtisr.sk/ludia/sociologia/slovaci-veria-hoaxom-viac-ako-ine-narody-preco-je-to-tak/>

FAQ: 4 otázky a mýty o našom zozname pro-ruských informačných zdrojov

<https://blog.gerulata.com/faq-zoznam-pro-ruskych-zdrojov-v-slovenskom-informacnom-priestore>

Hlavné správy opäť zaradia na zoznam dezinformačných webov

<https://spravy.rtv.slovensko.sk/2022/12/hlavne-spravy-opat-zaradia-na-zoznam-dezinformacnych-webov/>

28. 1. – Deň ochrany osobných údajov, Úrad na ochranu osobných údajov SR v spolupráci s Národným koordináčnym strediskom pre riešenie problematiky násilia na deťoch

<https://dataprotection.gov.sk/uouu/sk/content/den-ochrany-osobnych-udajov-28-januar-2023>

7. 2. – Deň bezpečného internetu

aktivity:

2022

- <https://www.mirri.gov.sk/aktuality/csirt/den-bezpecnejsieho-internetu-s-detmi-treba-hovorit-o-nastrahach-online-sveta/index.html>

**Bezpečnosť detí a žiakov v digitálnom priestore.
Propaganda a manipulácia informácií na internete**

2023

- <https://digiq.sk/kalendar/>
- <https://moyzeska.sk/wp-content/uploads/2023/01/Den-bezpecneho-internetu-2023.pdf>
- <https://www.cyber4kids.sk/> kybernetická bezpečnosť pútavo a hravo – kurzy na školách

Abeceda bezpečnostného povedomia:

- <https://dataprotection.gov.sk/dbi/letak1.pdf>
- <https://www.mirri.gov.sk/wp-content/uploads/2022/02/Letak-Abeceda-bezpecnostneho-povedomia.pdf>

Použitá a odporúčaná literatúra

BOLDIŠ, P., 2003. Jak oddělit zrna od plev: Ověřování informací v prostředí internetu. In: *Ikaros. Profesionální metody vyhledávání na volném a placeném internetu*. Roč. 7, č. 5/2, [online]. [cit. 2021-7-22]. Dostupné z: <http://ikaros.cz/node/11298>

BURNS, L. S., 2004. *Žurnalistika: praktická příručka pro novináře*. Praha: Portál.

HACEK, J., 2020. *Otvorené zdroje a dáta pre novinárov na Slovensku*. Univerzita Komenského v Bratislave.

HALADA, J. a B. OSVALDOVÁ, eds., 2020. *Slovník žurnalistiky. Výklad pojmů a teorie odboru*. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum.

HLAVČÁKOVÁ, S., 2001. *Agentúrna žurnalistika*. Bratislava: Univerzita Komenského.

JIRKŮ, J., 2020. Online zpravodajství. In: OSVALDOVÁ, B. (ed.) a kol. *Zpravodajství v médiích*. Vydání třetí, revidované. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum.

KRAVIAROVÁ M., E. PEKNUŠIAKOVÁ, L. REGRUTOVÁ a V. SMOLÁKOVÁ, 2022. *ZVYK. Zvyšovanie kompetencií v rozhlasovej tvorbe*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove. [online]. [cit. 2023-01-13]. Dostupné z: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Kraviarova2>

MCQUAIL, D., 2016. *Žurnalistika a společnost*. Univerzita Karlova v Praze: Karolinum.

OSVALDOVÁ, B., J. HALADA a kol., 2007. *Praktická encyklopedie žurnalistiky a marketingové komunikace*. Praha: Libri.

SLANČOVÁ, D., J. MERGEŠ, J. KLINGOVÁ a J. KIČURA SOKOLOVÁ, 2021. *Úvod do štúdia žurnalistických žánrov v tlačových médiách*. Prešov: FF PU v Prešove.

SVOBODA, J., Š. HAMRUSOVÁ a B. HINKOVÁ, 2018. *Kritické čtení mediálních textů*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

ŠMÍD, M. a L. TRUNEČKOVÁ, 2009. *Novinář a jeho zdroje v digitální éře*. Praha: Karolinum.

TRAMPOTA, T., 2006. *Zpravodajství*. Praha: Portál.

URBAN, L., J. DUBSKÝ a K. MURDZA, 2011. *Masová komunikace a veřejné mínění*. Praha: Grada.

ZÁKON č. 264/2022 Z. z. o mediálnych službách a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o mediálnych službách).

Tento program nadväzuje na projekt Propaganda a manipulácia informácií na internete, ktorý financuje Úrad vlády SR.